

MAAOMAVALITSUS

EESTI MAAOMAVALITSUSTE LIIDU HÄALEKANDJA

23. detsembril 1938. a.

Nr. 12

KUUETEISTKÜMNES AASTAK.

Väljaandja: Eesti Maaomavalitsuste Liit.

Toimetaja: A. Loorits

Tellimise hind:		Toimetus ja talitus:	Kuulutuste hinnad:
Aastas	Kr. 5.—	Tallinnas, Roosikrantsi nr. 12.	1 lhk. Kr. 40.—, ½ lhk. Kr.
Pooles aastas	2.50	Tel. 452-72. Posti j. arve nr. 252.	20.—, ¼ lhk. Kr. 10.—, ⅓ lhk.
1923. aastak.	—50	Jooksvad arved: Eesti Pangas nr.	Kr. 5.—.
1924.—1935. a. à	2.50	609, E. Rahvapangas nr. 991 ja	Dokumentide kaotamise kuulu-
		Põllumeeste Keskpangas nr. 728.	tused 50 senti dokumendi pealt.

Ilmub üks kord kuus, 12 numbrit aastas.

SISU:

Raamatukogud elavamale tegevusele	Lk. 179
Omavalitsuste osa omariikluse arengus	181
Omavalitsustegelasi	187
Riigikohtu otsuseid	188
Küsimusi ja vastuseid	189
Kuulutusi	178

KUULUTATAKSE MAKSVUSETUKS:

1. Eduard Johannese p. O r m a n n'i isikutunnistus, väljaantud Kunda-Malla valla-valitsuselt 14. okt. 1927. a. nr. 880 all.

Omavalitsuse**kantseleimargid**

25-sendilised

on saada

Eesti Maaomavalitsuste Liidu**büroost**

hinnaga 25 senti poogen (100 tükki).

Eesti Omavalitsuste ja Ühis-tegeliste Asutiste Kindlus-tus A.-S.**„OMA“**

Seltsi omanikeks-peremeesteks on omavalit-sused, pangad ja põllumajanduslikud ühi-sused

Põhi-tagavarakapital ja reservid
ületavad Kr. 1.000.000.—.

Suurem ja edurikkam kodumaa
KINDLUSTUSETTEVÕTE

Seltsi juhatus: Tartus, omas majas Riia t. 35
Telef. 3-44 ja 16-12.

Peaesindused: Tallinnas, Rakveres,
Võrus, Viljandis, Pärnus, Tõrvas, Kures-saares ja Petseris.

Põllumeeste Keskpank

Tallinn, Vabaduse puiestee Nr. 1.
Telefonid: 444-38, 444-36 ja 471-73.

Arvete seis 30. novembril 1938. a.

AKTIVA.

PASSIVA.

Kassa, pangad ja väärtused . . .	Kr. 925.434.40
Laenud	„ 5.382.996.40
Korrespondendid	„ 114.758.83
Vallasvara	„ 2.334.43
Kulud	„ 109.067.45
Muud aktivad	„ 87.126.16

K o k k u: Kr. 6.621.717.67

Äriosakapital	Kr. 280.300.—
Tagavarakapital „	213.902.24 Kr. 494.202.24
Hoiusummad	„ 4.986.147.81
Konto-korrent arve Eesti Pangas „	282.482.73
Riiklikud laenud Pikalaenu Pangas „	4.053.—
Korrespondendid	„ 429.060.67
Tulud	„ 314.844.71
Muud passivad	„ 110.926.51

K o k k u: Kr. 6.621.717.67

Pank võtab raha hoiule, makstes kuni 5% aastas, annab laenu ja toimetab kõiki pangatalitusi sise- ja välismaal.

JUHATUS.

Raamatukogud elavamale tegevusele.

H. Summer.

Rahva juhtivad jõud vaimlisel alal on ikka olnud arvamisel, et raamatud on vaimseks relvaks rahvale tema edu teel. Ei ole kuidagi mõeldav, et rahvas võiks arendada oma kultuuri ilma raamatuta. Sellega ongi ka seletatav asjaolu, et vaimliselt erksatel inimestel on suured ja mitmekesised isiklikud raamatukogud. Raamatukogu on nagu isiku kultuurse tasapinna mõõduks.

Samuti on avalikud raamatukogud rahva kultuurse tasapinna mõõduks. Laiemad rahvakihid ja juhtivad tegelased on sunnitud tarvitama avalikku raamatukogu. Isiklikkude suurte raamatukogude soetamine ei ole meile praegustel majanduslikkudel olukordadel jõukohane. Nii siis oleme kõik huvitatud sellest, et meil oleks rikkalikud hästikorraldatud avalikud raamatukogud.

Seda tundes ongi senini tehtud sihikindlat tööd raamatukogude arendamise alal. Korraldati Raamatuaasta. Juba see üksi on tähelepanndav saavutis. Raamatuaasta töötulemused ei ole veel küll väga reljeefselt nähtavad, kuid eks nad ilmne aegamööda.

Kas või juba asjaolu, et Haridusministeerium on andnud käesoleval aastal toetust avalikkudele raamatukogudele rahas ja ajakirjadena kokku 100% sellest, mis ta 1924. a. seaduse alusel pidi andma, on tähelepanuäratav nähe. Nagu teada, anti raamatukogudele toetust alates 1929. a. 0%—56%.

Seega on saanud omavalitsused nagu uut hoogu raamatukogude arendamise alal. Neil ei ole enam võimalik öelda, et ka riik ei suuda täita seaduse nõudeid, miks peame siis meie suutma. See on aga väga oluline asi ja ei jäta oma häid tulemusi andmata.

100% toetus Haridusministeeriumilt ei ole aga küllaldane raamatukogude ajakohaste nõuete kõrgusele viimiseks. Vahepeal on elukallidus tõusnud, arvates 1924. a. umbes 2,5 korda. 1924. a. seaduses on nähtud ette, et iga raamatukogu ülalpidaja peab andma raamatute ostmiseks vähemalt 2 marka iga elaniku kohta omavalitsuse piirkonnas. See kaks marka on oma ostujõult muutunud nüüd 5 sendiks.

Kui tahaksime toetada raamatukogusid sama suure summaga, nagu see on tähendatud 1924. a. seaduses, siis peaksime määrama iga elaniku kohta omavalitsuse piirkonnas vähemalt 5 senti. Sama suur toetus tuleks siis ka Haridusministeeriumilt. Seega saaks

iga raamatukogu uute raamatute ostmiseks vähemalt 10 senti iga elaniku kohta.

Võrreldes teiste maadega näeme, et seal on raamatukogude kulud iga elaniku kohta suuremad kui Eestis. Nii olid need kulud 1936/37. a. Eestis 0,20 kr., Soomes 0,30 kr., Taanis 0,80 kr. Kuid seadus kohustab meid märksa vähem kulutama raamatukogude toetamiseks. Seekord aga ei võiks meie enam leppida selle ajast maha jäänud miinimumiga. Muidugi tuleks võtta ühtlasi üles ka küsimus 1924. a. ettenähtud toetusnormi suu- rendamise üle.

Teistel aladel on meil märgata kõikjal edu. Iga põllumajanduse haru on 1924. a. normidega võrreldes teinud suuri edusamme. Ka tööstuses on produktioon tugevasti tõusnud, mõnel alal isegi mitmekordistunud. Kui tahaksime siin samasugust edu koefitsienti tarvitada, siis ei jätku ka 5 sendist elaniku kohta. Ükski puu ei lange aga ühe hoobiga. Ka raamatukogunduse alal ei pea meie lootma nõnda kiiret pööret paremusele.

Sellest tulebki, et Raamatuaasta ja Raamatunädal ning teised sarnased õilsad üritused ei suuda asjale nõnda palju kasu tuua, kui meie seda näha tahaksime. Suure liikumise toimepanemiseks on vaja alalist jõupingutust.

Nendeks algjõuallikateks kohtadel on raamatukogu nõukogu või toimkond. Nemad peavad oskama luua kontakti lugejatega, et raamatukogude kaitseks oleks alati palju elavat jõudu. Vallavolikogud ei hakka siis raamatukogude eelarvete koostamisel vaatama, missugune on 1924. a. seaduse miinimum raamatukogude toetamiseks, vaid millised on raamatukogude tarbed, et rahuldada rahva vaimlisi huve, et võimaldada edasiõppimist igal alal, alates igapäevasest lähedasest praktilisest tegevusest ja lõpetades kaugete vaimsete aladega. Nii saame kasvatada vaimset tugeva ja erksa rahva, kes on võimeline arendama oma kultuurilist elu ja pidama sammu oma igapäevases tegevuses ja maailmavaates teiste kultuuriliste rahvas- tega.

Seda on aga tungivalt vaja. Tänapäeva ägedas võitluses tallatakse isegi kultuurilised rahvad maha, kui nad on nõrgad, mis siis veel rääkida rahvastest, kes kuuluvad kultuuriliselt mahajäänute rahvaste hulka. Meil maksab ainult ringi vaadata, et selles veen- duda.

Et aga raamatukogu oleks täiesti huvitav, selle eest hoolitsegu raamatukogu juhataja ja raamatukogu nõukogu või toimikond.

Raamatukogu huvitavuse aluseks on tema mitmekülsus.

Selles asjas oli nende ridade kirjutajal huvitav kõnelus ühes vallavolikogus. Arvan, et see kõnelus pakub ka teistele huvi, mille tõttu esitan ta lugejaile kokkuvõtlikult.

Olin kolme aasta eest ühes pealinnalähedases vallamajas avalikku raamatukogu instrueerimas ja revideerimas. Samal päeval oli ka vallavolikogu koosolek. Vallavanem palus mind lahkelt koosolekule, et ma võiksin haridusala eelarve arutamisel tekkivate küsimuste üle selgitusi anda.

Võtsin kutse meelsasti vastu.

Tulidki kohe kõne alla toetused raamatukogudele. Eelarves olid märgitud ainult minimaalsummad, s. o. 2 senti iga elaniku kohta raamatukogu piirkonnas raamatute ostmiseks.

Soovitasin seda summat tagavarasummade arvel suurendada, kuna selleks veel eelarves võimalusi oli. Muu hulgas ütlesin ka vallavolinikkudele, et nad ise oma perekondadega on ju kindlasti raamatukogu kasutajad.

Sellele vastasid kõik 16 volinikku, et nemad küll raamatukogu ei saa kasutada. Raamatukogus puuduvat niisugune kirjandus, mida nemad, kui vanemad mehed, võiksid kasutada. Romaane nemad ei lugevat. Olla nooremate asi. Noored aga minna kohati lugemisega koguni liiale. Ligne lugemine takistavat juba üksikutele juhtudel tööd.

Tõepoolest oli see asi nõnda, et raamatukogu oli liialt koormatud ilukirjandusega. Paistis, nagu oleks see asutatud inimeste jaoks, kellel ei ole ühtki elukutset.

Oli väga nõrgalt esitatud põllumajanduslik kirjandus, aiandus, tervishoid, ajalugu, maateadus, usu-, mõtte- ja kasvatusteadus.

Põllumajanduse alalt leiduvad raamatud olid aastat 10 vanad. Selle aja jooksul on aga olnud palju muudatusi. Vanad raamatud ei huvitanud enam lugejaid. Ja nii tuligi, et vallavolinikud puudusid ühes vallavanemaga lugejate nimestikus.

Kõnelused nende tõsiste meestega olid aga väga õpetlikud.

See näitas, et raamatukogu toimikond oli kirjanduse valikut toimetanud ühekülgselt. Kui kaaluvamad valla elanikud jäid võõraks raamatukogule, siis oli asja aetud väga halvasti. Raamatukogu oleks pidanud leidma tee, kuidas pääseda volinikkude südamate juure. Siis ei oleks ka valla rahakott raama-

tukogu eelarve koostamisel nõnda kokku tõmbunud.

Muidugi ei saa igal juhul raamatukogu täiel määral arvestada iga lugeja sooviga, kuid üldiselt on küll õige, et raamatukogud peaksid olema sisult mitmekülgsemad. Miks peaks olema ilukirjandusel nõnda palju ruumi raamatukogus? Ka teised alad on ju väga tähtsad.

Aga meie elame ju üldse ilukirjandusega liialdamise ajajärgul.

Statistilised üldkokkuvõtted näitavad, et meie raamatukogudes on 62,0% ilukirjandust, 35,6% teaduslikku kirjandust ja 2,4% lastekirjandust. Loetud on aga 78,8% ilukirjandust, 18,2% teaduslikku kirjandust ja 3,0% lastekirjandust.

Nii ähvardavad lahjad lehmad neelata ära lihavad.

Selles asjas on raamatukogude toimikondadel palju selgitustööd ees. Raamatukogu juhataja peab hoolitsema selle eest, et kogus oleksid väärtuslikud populaarteaduslikud raamatud.

Iga aasta tuleb korraldada vähemalt kaks raamatukogu päeva. Päevad peavad sisaldama ettekandeid ja selgitusi raamatute kohta.

Raamatukogu päeva kava võiks olla peajoonetes järgmine:

I Laulukoori esinemine 1—2 lauluga.

II Kõne lugemise ja raamatukogude tähtsusest.

III Katkendite lugemine ja deklamatsioonid üksikutest raamatutest.

IV Sõnavõtt lugejate esindajalt.

V Vallaomavalitsuse tegelase sõnavõtt raamatukogu toetamise küsimustes.

VI Laulukoori esinemine.

VII Koosviibimine lauas võimaluse korral.

Nagu kooli hingeks on juhataja ja õpetajad, nõnda on ka raamatukogu hingeks raamatukogu juhataja ja toimikond või nõukogu. Kui need isikud on raamatukogu edendamise teinud omale südame asjaks, siis leiavad nad palju võimalusi raamatukogu vastu huvi tõstmiseks. Siis ei ole karta, et vallavanem ja vallavolinikud ei kuulugi raamatukogu kasutajate haridussõprade perre.

Kui siis ehitame raamatukogusid kohtadel ja korraldame nende tegevust keskkohadest, siis peaksid nad edenema sama kiirelt, nagu edeneb elu teistel aladel, s. o. nende tegevus peaks muutuma senisega võrreldes mitmekordseks.

Juba mõne aastaga peaksime jõudma nõnda kaugele, et meil oleksid kohtadel 2000—3000 köitelised mitmekülgsed raa-

matukogud, kuna need praegu on 700—800 köitelised.

Aidaku selleks kaasa kõik meie õilsad üritused aastate ja nädalate näol. Kõige enam aga loodame raamatukogu juhatajaile ja nõukogudele ning toimkondadele.

Olgu neil rõõm oma õilsast tööst.

Näidaku nende igaaastane aruanne suurt sammu edasi. Olgu neil võimalik näidata aruannetes, et neil on olnud 2—3 õnnestunud raamatukogu päeva hea eeskavaga ja rohke osavõtjate arvuga.

Ärgu lootku nad, et nende iga sõna ja tegu annaks kohe tulemusi. Kui meil läheb täide mõnikümmend protsenti lootustest, siis võime küll oma töötulemustest rõõmu tunda.

Aga ka ebaõnnestumine ärgu röövigu meilt töö rõõmu. Järgmistel sammudel püüa vigu vältida.

Nii töötades ehtsa eesti visadusega võime pea näha, et ka meie oskame kasutada kirjandust, nagu seda kasutavad teised kultuurilised rahvad.

1936/37. aastal kasutati meil kirjandust raamatukogude kaudu iga 100 elaniku kohta 170 köidet. Taanis aga 1935/36. a. 257 köidet.

Juba mõne aastaga peaksime jõudma järele taanlastele. Selle pandiks on meie lakamatu visa püüe kultuurilikkusele.

Hoolitsemine hea raamatukogu eest on üks tähtsamaid meetode kõrgele kultuurilikkusele.

Saagu see hoolitsemine igapäevale meist südamelise ja auasjaks.

Kõik takistused selleks on võidetavad, seda enam, et meie raamat võistleb sisult ja välimuselt kõigi vanade kultuurrahvaste raamatutega.

Omavalitsuste osa omariikluse arengus.

V. Velnér.

Meie võisime alles äsja pühitseda iseseisva Eesti Vabariigi 20. aastapäeva. Sellega on meie riik üks nooremaid ning alles n. ö. kujunemis- ja arenemisajajärgus. Eesti kui riiklikult ühise terviku iga on sellega vägagi lühike.

Kuid sellevastu meie riiklikud ja ühiskondlikud elu alussambad — kohalikud omavalitsused on kujunenud juba kaugetest aegadest. Kuigi tänapäeva omavalitsuste korraldused sellises struktuuris ja nimetusega, nagu meie seda tunneme, ei ulatu väga kaugele minevikku, näitavad andmed, et nende eel on olnud aastasadu meie maal ja rahva juures siiski omavalitsuslik korraldus vastavate asutustega ja organitega.

Omavalitsuste korralduse üks vanemaid ning põhilisemaid elemente on vald. Selle omavalitsusühiku iga ulatub tagasi isegi ürgaegadesse, kuigi sel ajal ta omas teise järgu kuju ja ilme ning ka nimetuse.

Ühiskonna organiseerimise algaastail oli tekkinud eriline üksus — küla, hiljem küla-konnaks nimetatud. Sellel üksusel oli täita agraarsed, administratiivsed, maksustamise ning isegi usulised ülesanded. Selliste küla-kondade korraldus oli kehtiv arvatavasti juba vanadest vabadest aegadest kuni 13. ja 14. sajandini. Võõraste sissetungiga katsuti nende poolt lõhkuda ning hävitada varem kehtinud korraldusi. See ei läinud neil aga

täiesti korda, küll aga suutsid võõrad võimud olemasolevaid korraldusi ümbermoodustada ja kujundada.

Aegade jooksul arenedes külakonnad ei moodusta endast enam talupoegade vaba korraldust, vaid mõisahärra võim hakkab seal etendama ikka suuremat ja suuremat osa, kuna talupojad omasid seal ainult piiratud kaasaraäkimise õiguse.

Poola ajastul Lõuna-Eestis kujunesid n. n. vardjaskonnad, millised kujutasid endast praegusi vallataolisi ühikuid. Vardjaskonna eesotsas seisis vardjas või kubjas, kelle päamine ülesanne oli etendada vahemehe osa riigivõimu ja talupidaja vahel.

Ka Rootsi ajastul püsisid veel Eestis sellised talupoegade enesekorraldamise ühendid ja asutused, kuid pikkamööda hakkas nende osatähtsus kahanema, kuna vasallide ja mõisnike võim järjest kasvas ning talupoeg täieliselt orjastati. Talupoegade omavalitsuste korraldused moodustati ümber vasallide võimuorganiteks, kus talupojal palju enam kaasa rääkida ei olnud. Maa vanad omavalitsuste korraldused püsisid, kuid need korraldused olid muutunud mõisahärra võimualuseks, ühesõnaga mõisaõiguslikeks korraldusteks.

Ühes talupoegade vabastamise seadustega 1816. ja 1819. ning samuti ka 1849. ja

1856. a. hakkas talupoegade omavalitsuste korraldus taas elustuma.

Kui senini mõisahärra käes oli talupoja suhtes niihästi seadusandlik, kohtu kui ka valitsemisvõim, siis aegamööda hakkasid teatud osa neist funktsioonidest täitma kohalikud omavalitsuse korraldused — vallad. Lõpliku vallaomavalitsuste rippumatus mõisnikkudest kõrvaldas 1866. a. Vallaomavalitsuste kogukonna seadus.

1866. a. vallaomavalitsuste korraldamise seadus on aluseks meie vallaomavalitsuse korraldusele ka praegusel kujul. Seda on täiendatud ning seatud demokraatlikule alusele 1917. a. korraldustega ning kindlasse süsteemi ning ühtlasele alusele viidud 1937. a. Vallaseadusega. Teiseks omavalitsuse ühikuks meie ajaloos on olnud kihelkond, milline omavalitsusühik aga tänapäeva halduskorralduses ei figureeri. Kihelkonnad on kujunenud juba kaugetest aegadest üksikute küllakondade liitmise näol teatud eriülesannete täitmiseks, millistega nad üksikult ei suutnud toime tulla. See ühinemine sündis erilise sümboolse akti näol, n. n. kihlamise teel ning neid üksusi ise nimetati kihlakondadeks. Hiljem sellised paganlikud kihlakonnad ristiusu sissetungides muutusid ristiusu kihlakondadeks klerikaalsete ülesannetega. Sellistena ja peaaegu samades piirides nad on püsinud 13. sajandist kuni tänaseni.

Kolmandaks omavalitsuse ühikuks on olnud meil maakonnad. Maakonnad tekkisid juba vanal eesti ajal üksikute kihelkondade liitmise teel teatud suuremate ülesannete täitmiseks, eriti maa kaitse huvides. 13. sajandil oli selliseid maakondi 8. Üslikud tolleaegsed maakonnad on püsinud oma tolleaegsetes piirides kuni tänaseni, nagu Saaremaa ja Virumaa.

Iga maakond moodustas omaette terviku, kus maksid omad õigused ja kombed, kellel oli oma rahvas, territoorium ning valitsusvõim. Maakonna valitsemisorganiks oli n. n. kärejate kogu, milline võrdus umbes praeguse aja rahvaesinduskogule ja täidesaatev organ maavanemate kolleegium.

Võõraste sissetungides ja võimu üleminekul vasallide kätte ei kadunud maakonnad ega nende korraldused, vaid kujundati ainult ümber selliselt, et maa võimukandjad hakkasid neis etendama määravat osa. Maakonna organitest kujunevad välja hiljem mõisnike maapäevad ja maanõunike kolleegiumid. See mõisnike omavalitsuste korraldus kujunes võimsaks ning tugevaks, omades sellise tähtsuse ja võimupiirid, et riigi keskvalitsus võis osutada ainult pealtvaataja osa.

Ja isegi Vene absolutismi ajastul võis tolleaegne Eestimaa võimukandja kuberner Schahovskoi kinnitada, et vene keiser ei olnud Eestimaal mitte absoluutne monark, nagu ta seda oli kogu suurel Venemaal, vaid isegi väiksem kui kuningas parlamentliku riigikorra juures.

Lõuna-Eestis oli maakondiku omavalitsuse kujunemine katkendlikum ja mitte nii täiuslik. Poola ajal katsuti Liivimaal luua maakondlikke esinduskogusid, kuid rootsi ajal nad uuesti hävisid ja alles vene ajal restaureeriti nad uuesti. Hiljem mõisnike maakondlikest omavalitsuste korraldusest kujunesid 1917. a. revolutsiooni keerises juba üldised territoriaalsed omavalitsuste korraldused, millised arenesid edasi meie omariikluse ajastul ning leidsid lõpliku ümberkorraldamise 1938. a. Maakonnaseadusega.

Neljandaks omavalitsusühikuks on linnad. Linnade tekkimise algaastaid tuleb otsida juba kaugetest aegadest, kus losside ja kindluste juure tekkinud asulatele anti teatud enesekorraldamise õigusi. Linnaomavalitsused enam-vähem kindlal kujul oma vastavate organitega ning ülesannetega kujunesid välja aga umbes 13.—14. sajandil. See korraldus kestab võrdlemisi väheste muudatustega ja ümberkorraldustega kuni 1877. a., millal uue linnaseadusega linnaomavalitsuste korraldus Baltimail samastati vene linnadega. See 1877. a. linnaomavalitsuste korraldus on püsinud peamistes joontes kogu omariikluse aja ja kuni senini. 1917. a. toodi sisse mõningad muudatused linnaomavalitsuste demokratiseerimise suunas, mis oli tingitud tolleaegsest ajavaimust ja meeoleoludest.

1938. a. seadusega on ajakohastatud ja moderniseeritud linnaomavalitsuste korraldus vastavalt Lääne-Euroopa nõuetele ning meie oma olukorrale ja ajavaimu vajadustele.

Vana eesti iseseisvuse ajastul ei olnud meie maal veel riiklikku korraldust kui tervikut, vaid üksikud Eesti territooriumi osad, nagu kihlakonnad ja maakonnad, tegutsesid iagüks enam-vähem iseseisvalt ja omaette. Kuid on siiski andmeid, et teatud juhtudel, eriti sõjahädaohu korral, piiri maakonnad eriti, ühinesid, et vastu astuda ühisele vaenlasele. Nii tekkisid teatud maakondade liidud, millistel olid ka oma keskused. Võõraste võimuletulekuga sellised liidud ja keskused ei kadunud, vaid kujundusid ümber. Sellised liitüksused püsisid läbi sajandite isegi kuni vene ajani.

Vene aja lõpupäevil tekkisid liikumised juba üleeestilise omavalitsuse korralduse loomiseks, millest võtaksid osa mitte ainult maa võimukandjad, vaid kõik rahvused ja rahvastiku kihid. Need pingutused andsid lõpuks tagajärgi ning revolutsiooni ajal anti vene ajutise valitsuse poolt vastavad korraldused omavalitsuse ajutise korralduse näol.

Sellega 1917 oli esmakordne juhuseestlaste ajaloos, kus Eesti halduskorralduse mõttes oli ühendatud üheks ühiseks tervikuks, kusjuures oli moodustatud ka vastavad organid Eesti Maapäeva ja Maavalitsuse näol.

Hiljem sellest ajutisest ühisest omavalitsuse korraldusest ühes nende organite ümberkujundamisega kujunes välja meie riiklik korraldus oma vastavate organitega ning asutustega. Sellega õieti meie riiklik korraldus on aluse saanud omavalitsuskorraldusest, meie vabariik on kujunenud omavalitsusest. Sellega on omavalitsustel ajalooline teene meie riigi tekkimisele ja see teene jääb püsima ikka ja alati ka edaspidistel aegadel meie tulevaste põlvete teadvuses.

Riigi loomisajastul, sõja ja revolutsiooni päevil olid omavalitsused taas need, kelle kaudu sündis sõjaväe ja nekrutite komplekteerimine, eriti aga toitlustamine ja varustamine korraldamine. Nood rasked aastad on kõigil veel meele ja teame, milliste raskustega tuli tol korral võidelda, et luua ja organiseerida meie noort sõjaväge ja veel raskem küsimus — teda korralikult varustada relvastusega ja toiduga. Tol korral olid omavalitsused aga taas need, kes omalt poolt tegid kõik, et kaasa aidata vabadussõja õnnelikule lõpule viimisele ja meie noore riigi rajamisele.

Samuti ka need teened ja pingutused jäävad püsima alatiselt meie kodumaa ajaloos omavalitsuste osas, millele võivad omavalitsused ja omavalitsustegelased uhkusega tagasi vaadata.

Omariikluse algaastail samuti kui riigil nii ka omavalitsustel tuli võidelda suurte raskustega. Linna- ja vallavalitsused jätkasid küll endiste veneaegsete asutuste tegevust ja said pärandusena ka oma eelkäijate varandused, kuid sõja ja revolutsiooni mõllus olid kapitalid nulliks muutunud, varandused hävinevad ja asutused ise segipaisatud. Kõike tuli korraldada ja algusest pihta hakata.

Veel halvemas seisukorras olid aga maakonna- ja aleviomavalitsused, kuna need alles tekkisid kui uued asutused revolutsiooni keerises ja sõjamõllus. Siin tuli alles kõik asutada ja korraldada, tuli paljaste kätega ha-

kata organiseerima asutusi ja luua täiesti uuesti ametkondi.

Kõige sellepärast on arusaadav, et omavalitsused ei saanud nii kiiresti jalgu alla ega hakata korralikult funktsioneerima. Pika peale suutsid omavalitsused majanduslikult saada kindlamaks ning nende töökorraldus muutus stabiilsemaks. Nüüd ilmnes aga uus puudus omavalitsuste juures ja nimelt, et omavalitsustele olid antud küll suured ja laialdased ülesanded, kuid nende ülesannete täitmiseks ei olnud neile tagatud vastavaid sissetulekuid.

Omavalitsustel tuli täita kõige mitmekesisemaid ülesandeid. Nii tuli teostada hoolekandelist abistamist, nii kinnist kui lahtist, asutada vastavaid asutusi vanadekodude, lastekodude jne. näol, kui ka teostada hoolekandelist toetuste andmist lastele, vanadele ja haigetele suuremal või vähemal määral.

Heakorra alal tuli omavalitsustel teostada suuri ülesandeid — avalike platside, parkide ja uulitsate korrashoiu alal, hoolitseda meie supel- ja ravitusasutuste, peatuskohtade ning muu rahva meelelahutuskohtade korraldamise eest. Eriti märkimisväärset tööd on iseseisvuse ajal teinud üksikud linnaomavalitsused meie supel- ja raviasutuste väljaarendamise alal, tõustes kõigiti juba Lääne-Euroopa tasemele.

Teede- ja ehituste alal tuli teostada ehituste järelevalvet ning teede ja ehituste väljaehitamist ning korraldamist. Ning peab tähendama, et meie maanteede väljaarendamine ja korraldamine on õieti omavalitsuste töö ja teene ning see ei ole kaugelki väike töö ning omab suure tähtsuse riiklikust seisukohast.

Tervishoiu alal tuli hoolitseda vastavate raviasutuste ehitamise ja asutamise eest, kui ka teostada sanitaarala korraldamist oma administratiivpiires. On asutatud ja ehitatud täiesti uusi raviasutusi ja parandusasutusi, millised vastavad täiesti modernaja nõuetele.

Haridusalal tuli koos riigi keskvalitsusega asuda kuueklassilise algkooli kohustuse teostamisele kui ka noortele kutse ja keskhariduse saamise võimaldamisele.

Eriti suuri kohustusi ja suuri majanduslikke kulusid tõid endaga kaasa hoolekande ja haridusalad. Uute koolimajade ehitamine, sisustamine ja täiesti uute koolide asutamine ning korraldamine tõi enesega kaasa omavalitsustele suuri kohustusi. Omavalitsused on siin jõukohaselt katsunud asja korraldada, kuid suur töö koolimajade ehitamise alal seisab veel ees. Tervelt $\frac{2}{3}$ meie algkoolide koolimajadest vajavad ümberehitamist või

vanade majade asendamist uutega. Siin tuleb veel palju süsteemikindlat ja pidevat tööd teha, et rahuldada kasvava elu ja noorsoo elulisi vajadusi.

Hoolekandekulud on omavalitsustele osutunud eriti koormavaks. Omaaegne Hoolekandeseadus ja teised seadused on kaasa toonud suuri kohustusi sel alal omavalitsustele. Ühelt poolt laialdased alused hoolekandelise abi saamiseks, teiselt poolt aga väikesed tuluallikad ja piiratud krediidi võimalused on sundinud omavalitsusi hoolekandelistest kohustustest katsuda kõrvale hiilima või teiste omavalitsuste kaela veeretama.

Kui omavalitsused olid enam-vähem suutnud end töötada välja kindlale alusele nii asutuse enese töötamisemeetodelt kui ka majanduslikult, ühesõnaga kui masinavärk hakkas juba enam-vähem korralikult funktsioneerima, tekkisid uued hädad ja raskused. Tuli majandusliku depressiooni ajajärk, mis järjest süvenes ja süvenes ja lõpuks jõudis välja majandusliku kriisini. See oli raske katsumise-aeg nii meie noorele riigile kui ka omavalitsustele. Vaevalt suutnud ajada nagu noor puu juured kobedasse mulda, juba tekinud kriisituuled ähvardasid selle noore omavalitsuse puu väljajuurida või koguni murda. Ja nagu ikka majanduslike hädadega seltsivad teised hädad, alustati teatud põhjustel ja teatud poolt ägedat rünnakut ühe osa omavalitsuste vastu. Omavalitsuste majanduslikest raskustest ja kriisist ähvardas välia kujuneda omavalitsuse põhimõtte kriis. Tekkis n. n. rünnak maakonnaomavalitsuste — maavalitsuste vastu. Meile meenuvad tollest ajastust mitmed „Maaomavalitsuste kaotamise seaduse“ eelnõud vapside põhiseaduse sissetoodud maavalitsuste õigusliku kaitse kaotamine, ajutiste maavalitsuste korralduse ajajärk jne. Kõige selle rünnaku põhjustajaks oli osalt maakonnaomavalitsuste puudulik korraldus, kuid peamiselt aga meie tolleaegne riigikorraldus oma parteiliste võitlustega ja demagoogiaga.

Need olid rasked ajad meie omavalitsustele ja omavalitsustegelastele. Lisaks sellele, et omavalitsustel ja omavalitsustegelastel tuli võidelda raskete majanduslike olukordadega, tuli püüda üle saada jooksvatest igapäevastest muredest, ning peale selle halvaksid ägedad ja demagoogilised kallaletungid omavalitsuste ja nende tegelaste energiat ja teotsemishimu. Autoritaarse ja dotaalse riigikorra pooldajad nägid omavalitsuste korralduses oma põhivaenlast, mispärast selle põhimõttele ja korraldusele taheti anda otsustav hoop. Aeg näis olevat lootusetu ning oli-

me vastu minemas tumedatele aegadele. Omavalitsuse ja rahva vabaduse põhimõte ähvardus laostuda ja kaduda ning asenduda üksikute juhtide diktatuurihimulise valitsemisega.

Kuid seal tuli siiski pööre tänu meie vanadele energilistele ja kogenenud riigijuhtidele K. Pätsile ja J. Laidoner'ile.

Saime üle kindlate ja otsustavate sammude tagajärjel meie riigikorra kriisist ning ühes sellega ka omavalitsuste kriisist. Ühes autoritaarse korra ihkajate leeri laialipaiskamisega, kadusid ka rünnakud omavalitsuste vastu.

Ülespiitsutatud meeleolusid aitas omalt poolt parandada ka maianduselu elavnemine, mille põhiustas osaliselt välisurgude paranemine ja üldse kogu ilmamajanduse kosumine ning tervenemine kui ka riigivõimu poolt tarvitusele võetud kindlakäelised abinõud ja korraldused.

Algas maiandusliku elu tõusuaeg, mis aitas süvendada rahulikumat meeleolu ning oli eelduseks riigi uuesti ülesehitavale tööle. Koos maianduselu tervenemisega tervenese kogu meie rahva avalik elu ja teotsemine ning pandi uus alus meie riigikorraldusele uue põhiseaduse näol. Riigivõimu poolt ettevõetud ümberkorraldused ja reformid nii riigi keskvalitsuse osas kui ka kohalikes valitsemises andsid varsti positiivseid tulemusi.

Omavalitsuste seisukord oli muutunud kriisiaastal juba selliseks, kus ei suudetud täita enam tähtaajalisi kohustusi, rääkimata veel suuremate ja kaugeleulatuvamate ülesannete täitmist. Tulud kahanesid iäriest, kuna maksud ei laekunud maksumaksiate vaesestumise ja töötaoleku tagajärjel, samuti vähenesid tulud ka teistest tuluallikatest, nagu asutustest, ettevõtetest, kapitalidest jne.

Üldise vaesestumise ja maianduselu allakäimise tagajärjel aga kasvas alatasa hoolealuste hulk, samuti ka töötatöölise kaader. See omakorda tõi aga kaasa omavalitsustele uusi kohustusi ja kuluisid. Ja nii näeme, et kriisiaastail 1929—1933 hoolekandekulude osa omavalitsuste üldkuludest on järjest tõusnud. See oli nagu suur laviin, milline ähvardas matta enda alla kogu meie omavalitsuste korralduse ja ta hävitada või täiesti laostada.

Noil aegadel oli võimatu asutuste korralik funktsioneerimine ja seda ei võinud nõuda ka omavalitsustelt. Oli küllaltki hea, kui suudeti täita iooksvaid ülesandeid ja hoida asutustel nii õelda hing sees, et nad mitte täiesti ei laostuks.

Kuid pikapeale hakkas kahanema ka kriisitondi õudne vari ning taas paistma helgeid päikesekiiri meie majandusel. Põllusaaduste hindade tõus maailmaturul ühelt poolt ja teiselt poolt saaduste hindade kindlustamine riigi keskvoimu poolt aitas kaasa kogu majanduselu tervenemisele.

Algas uus tõus majandusel ja kogu meie rahva ning riigielus. Ühes majanduskriisi kadumisega ning riigi ja rahva elu tervenemisega on tervenened ka omavalitsuste majanduslik seisukord ning omavalitsused on suutnud juba kosuda vanadest kriisiaegsetest haavadest ja välja jõuda juba enam-vähem normaalsele olukorrale.

Viimaste aastate jooksul on sündinud meie riigielus põhilisi murranguid. Samu põhilisi murranguid on sündinud ka meie omavalitsuste elus. Veel rohkem — meie omavalitsuste korraldus on viidud täiesti uutele ja kindlatele alustele. On loodud terviklik süsteem meie omavalitsuste organisatsioonis ning omavalitsused ise moodustavad tähtsa ning vastutava osa täitvate asutuste kompleksi üldises riiklikus korralduses.

Uus 1937. a. põhiseadus määrab kindlaks koha kohalikele omavalitsustele üldises valitsemise süsteemis. Omavalitsused ei ole mingisugused omaette või vastandasutised riigi keskvoimule, nagu seda taheti kujutleda vanaajal ja ka meie mariikluse algpäevil, vaid vastupidi — omavalitsused ja riigikeskvalitsus teostavad ühte ja samu ülesandeid üldises valitsemiskorralduses. Täiesti korralik haldusaparaadi funktsioneerimine on tagatud ainult sel juhul, kui riigi keskvalitsus ja omavalitsused töötavad käsikäes ja ühises suunas ning ühiste arusaamistega.

Põhiseadus pühendab kohalikele omavalitsustele küllaldase tähelepanu ning annab üldised põhimõtted ja juhised omavalitsuste korralduste kohta. Ta määrab kindlaks nende olemasolu, nende alused, organite kujundamise korra, nende õigused ja kohustused. Kohalike omavalitsuste üksikasjaline korraldus on jäetud aga eriseaduste lahendamisele.

Kohe uue põhiseaduse kehtimahakkades asuti väljatöötama ka uusi omavalitsuste eriseadusi. Ja nii näemegi, et intensiivse ning energilise töö tulemuseks on kõigi meie omavalitsusühikute kohta ilmunud uued seadused, nagu Vallaseadus, Linnaseadus ja Maakonnaseadus.

Kõik need üksikseadused moodustavad enesest aastatepikkuse töövilja tulemusi. Kuna omavalitsuste reformi küsimus on aastate jooksul olnud päevakorral ning huvitanud laialdasi hulki, siis oli aastate jooksul kuhju-

nud suurel arvul kavasad, loosungeid ja põhimõtteid meie omavalitsuste ümberkorralduse kohta. Kõikides neis materjalides leiduvaist vaatekohtadest on katsutud leida sünteesi tervikut ja elule vastavat ning on need kokkuvõetud põhimõtted valatud vormidesse ja paragrahvidesse. Peab ütleva, et selle sünteesi leidmine ei ole olnud kaugeltki kerge, kuid peab tunnustama, et on siiski enam-vähem suudetud tabada seda, mis peaks vastama meie eluliste nõuetele ja rahva vajadustele, kuid sellejuures on ühtlasi kinnipeetud ka Lääne-Euroopa moodsamatest omavalitsuste korralduste põhimõtteid ja eeskirjadest. Suur töö on igatahes tehtud omavalitsuste korralduse kindlale alusele rajamisega, vastavate seaduste kindlasse süsteemi viimisega ning omavalitsuste korralduste ajakohastamisega. Sellega aga ei saa kaugeltki öelda, et oleme omavalitsuste alal kõik juba saavutanud. Teame, et üks valusamaid küsimusi on kogu meie mariikluse ajastul omavalitsuste elus olnud omavalitsuste tulude ja kohustuste vahekorra küsimus. See küsimus on olnud kogu aja päevakorral, kuid ei ole veel senini leidnud rahuldavat lahendust.

Meil on teinekord heidetud omavalitsustele ette, et need küllaldaselt intensiivselt ja täiel määral ei täida oma ülesandeid, nagu hoolekande, hariduse, teede jne. alal. Kuid need etteheidete tegijad unustavad küsimuse teise osa ja nimelt, kas on küllaldaselt hooldatud ka omavalitsuste tulude eest, millega nad suudavad omi ülesandeid korralikult täita. Ja masin, milline peab hästi ja takistamatult töötama, peab omama küllaldaselt ja alaliselt küttaaineid, õlisid jne. Kui masin ei saa korralikult köetud, õlitatud ja õigel ajal parandatud, siis võib kogu masinavärk enneaegselt läbi põleda või koguni puruneda.

Omavalitsustel on kogu nende eksisteerimise ajastul olnud neist õlidest ja määrdeainetest — tuludest puudu. Veel rohkem — omavalitsustel iseseisvaid tulusid on vähe, suur osa neist on rippuvuses riigi keskvoimu heatahtlikkusest ja äranägemisest.

Ükski asutis, ei era- ega avalik-õiguslik, ei saa funktsioneerida korralikult, kui tal ei ole kindlat ja pidevat tegevuskava või plaani pikema aja peale. Sellise tegevuskava aluseks ja eelduseks on aga ka kindlate tulude ja sissetulekute olemasolu.

Meie omavalitsused on sunnitud aga lepima senini suurel määral, kas otseste dotatsioonidega riigi keskvoimu poolt või selliste maksudega, millised on põhimõttelt riigimaksud, milledest omavalitsused saavad ai-

nult teatud osa. Neid osamääre aga võidakse alaliselt muuta ja ongi muudetud, mille tagajärjeks on aga omavalitsuste tulude ebastabiilsus. Sellepärast peame jõudma tulevikus välja kindla ja küllaldase omavalitsusmaksude süsteemini, kus maksud on täiesti omavalitsuste eneste maksud, milliseid ei saa neilt nii hõlpsasti ära võtta või vahetada. See oleks kindlamaks aluseks ja tagatiseks omavalitsuste tulemusrikkale tööle ja tegevusele.

Omariikluse päevil on meie omavalitsustel tulnud üle elada raskeid vintsutusi ja vapustusi. On tulnud võidelda kõige rohkem majanduslike raskustega, raha ja tulude puudusega, mispärast ei ole vast saavutatud töötulemusi küllaldaselt ja selliselt, nagu neid oleks pidanud loitma.

On tulnud võidelda põhimõttelist võitlust omavalitsuse põhimõtte, kui demokraatia ja rahvavalitsuse põhimõttega seoses oleva põhimõtte eest ning lüüa tagasi rünnakud niihästi demagoogiliste erakonna demokraatide poolt kui ka rünnakud autoritaarset korda ihkavate poliitiliste fanaatikute poolt.

Need võitlused on kõik nõudnud energiat ja pingutusi, kuid neist võitlustest on omavalitsused välja tulnud võitjaina ja karastatuna. Nagu iga tõsine võitlus karastab, nii on karastanud ka möödunud võitlused omavalitsusi ning teinud nad tugevaks, sitkeks ja vastupidavaks.

Omavalitsused ja demokraatlik või rahvavalitsuslik riigikorraldus — need on lahutamatud mõisted. Ei saa kujutella rahvavalitsuslikule alusele rajanevat riigikorraldust, kus on küll võimaldatud rahvale laialdane osavõtt oma esindajate kaudu keskvalitsuse tööst ja tegevusest, kuid kus see osavõtvõimalus puudub kohapealsete valitsemisorganite moodustamisest ja korraldusest. Samuti vastupidi ei saa kujutella rahvavalitsuslikku riigikorraldust, kus on antud rahvaelemendile avarad võimalused osavõtuks kohalike omavalitsuste organite moodustamisest ja korraldamisest, kuid kus samal ajal rahval ei ole palju kaasa rääkida riigi keskvalitsusorganite moodustamisele ja kujundamisele.

Kuna meie riigikorraldus on rajatud demokraatlikule rahvavalitsuslikule põhimõttele, siis läbibast põhiseadust punase joonega ka suure osatähtsuse andmine kohapealse elanikkonna ja kutsete enesekorraldusele.

Juba põhiseaduse § 1 kõneleb järgmist: „Eesti on iseseisev ja sõltumata vabariik, kus rahvas on kõrgeima riigivõimu kandja.“ Selle sissejuhatava normiga on allakriipsutamist

leidnud rahva suveräänsus ning rahvavalitsusliku riigikorra põhimõte. Eesti on ja jääb sellega riigiks, kus rahvas on suveräänsuse kõrgeimaks kandjaks ja esindajaks.

Ühtlasi on selle sissejuhatava normiga allakriipsutamist leidnud põhimõte, et Eestis on riigivalitsemise alal esimesena öelda sõna rahval niihästi keskvalitsuse kui ka kohapealse võimu ja valitsemise teostamise alal.

Ja rahvavalitsusliku korra põhilisemaks aluseks ongi asiolu, et seal peab rahvaelemendil olema võimaldatud võimalikult laialt ulatuslik osavõtt niihästi riigi keskvalitsusorganite moodustamisest kui ka kohapealset valitsemisvõimu teostavate asutuste korraldamisest. Viimaste all tuleb peamiselt aga mõista kohalikke territoriaalseid omavalitsusi ja nimelt maakonna-, linna- ja vallavalitsusi.

Tungides põhiseaduse sisusse omavalitsuste osas leiamegi, et kohalikele omavalitsustele on antud seal küllaldaselt suur osatähtsus — kohalikele omavalitsustele on jäetud täita küllaltki suur osa üldises halduskorralduses. Uus põhiseadus igatahes on kindlustanud kohalikele omavalitsustele palju suuremad õigused, kui seda võimaldasid endised põhiseadused, ühtlasi andes omavalitsustele kindla süsteemi ja selge tõlgitsuse.

Omavalitsuste osa uues põhiseaduses peab rahuldama niihästi keskvalitsuse esindajaid kui ka omavalitsustegelasi. Veel rohkem, ta peaks rahuldama ka rahva laiemaid hulki, eriti aga neid, kes peavad lugu rahvavalitsuslikust korrast ja rahva põhiõigustest.

Kuna aga põhiseadus on aluseks kogu meie riiklikule aparaadile ja võimude korraldusele, siis võib juba eeldada, et sellele kindlale alusele rajanev pealeehitis ka omavalitsuste osas on kindel, tugev ning võimaldaks omavalitsuse kui rahva enesekorraldamise põhimõtte võimalikult laialdasema elluviimise.

Kindlustatud uue põhiseadusega ning ümberkorraldatud uute ja ajakohaste omavalitsuste seadustega on territoriaalsed omavalitsused astumas uude ajajärku, milline töötab olla palju edukam ja tegevusrikkam kui senine.

Omavalitsuste ümberkorraldamised on jõudmas lõppstaadiumisse. Selle viimaseks etapiks on valdade territoriaalne ümberkorraldamine, mis teostub ligemal ajal. See on üks suurimaid reforme, mis on ette võetud meie omariikluse ajal ning see reform on põhjaneva tähtsusega.

Elujõulised ning tugevad vallad on aluseks ja eelduseks kogu meie rahva mitme-

palgelistele eluavalduste arengule, on nii öelda baasiks rahva eluavaldiste pealeehitisele. Sellepärast on arusaadav, et seda küsimust on kaalutud kauemat aega, on tehtud seni palju eeltööd ning kogutud vajalisi materjale. Kuigi esialgu tundub, et valdade territoriaalne ümberkorraldamine lõikab valusasti üksikute isikute ja isegi rahvastiku teatud gruppide lihasse, siis teadkem, et iga reform on kui kirurgiline operatsioon, mida ei saa teostada valutata. Kuid see operatsioon on vajaline, kuna teisti ei saa meie edasi oma omavalitsuste elus ja arengus.

Tugevad ja elujõulised vallad aitavad meil korraldada süsteemikindlat ning korraldada kohapealset valitsemist ning sellega ühtlasi aitab meil kaasa kogu meie rahva ja riigi elu korraldamisele ja arengule. Sellepärast ei saa nuriseda selle üle, kui toome ohvriks üksikute isikute ja üksikute gruppide huvid, kuna teame, et sellega saavutame palju meie omavalitsuskorralduse arengu ning edu heaks. Ja kindlasti tulevased põlvkondad tänavad neid, kes kindlakäeliselt julgesid teostada seda, mis oli vajaline meie riigi üldistes huvides.

Riiklikus arenemisprotsessis on omavalitsused mänginud tähtsat osa nii riigi loomisajajärgul kui ka hiljem. Samuti on omavalitsused taas suurt osatähtsust näidanud riigi ülesehitavas töös viimastel aastatel. Ei ole ühtki suuremat üldriikliku tähtsusega akt-

siooni, millest omavalitsused ja omavalitsustegelased osa võtnud või kaasaaidanud ei oleks. Omavalitsused ja omavalitsustegelased on jõudu mööda ja vaikselt, nagu sõdurid vahipostil, teinud oma töö. Seda tööd ei riputata küll alati suure kella külge, ei karjuta neile hosianna ega tehta nende auks suuri juubeldusi ja paraade, kuid tehtud töö ise kinnitab ja annab tunnustust tegijatele ning see on suuremaks tasuks igale omavalitsusele ja omavalitsustegelasele.

Möödunud aegade eksimustest ja vigadest on ka omavalitsused palju õppinud, on saanud palju kogemusi ning teadmisi ja neid kasutades ning rakendades suudetakse kindlasti täita omi ülesandeid ja kohustusi palju tagajärjekamalt senisest. Pealegi annab ergutust ja jõudu selleks tunnustus, mida on osutatud uues põhiseaduses omavalitsustele, kui ka omavalitsuste töö hinnang riigi keskvoimu poolt. Ja kuna praegune riigipea K. Päts on ise üks vanemaid omavalitsustegelasi ja omavalitsuse põhimõtte eest võitlejaid, siis on see isegi kindlaks eelduseks sellele, et omavalitsused meie riigielus ka tulevikus leiavad väärset hindamist.

Uutele alustele rajatult, korraldatult ja väärikalt hinnatud riigi keskvoimu poolt, suudavad omavalitsused kindlasti täita veel paremini ning tagajärjekamalt neile pandud laialatuslikke ülesandeid üldises riiklikus halduskorralduses.

Omavalitsustegelasi.

Hallinga vallavanem Hendrik Rehe 50-aastane.

Hallinga vallavanem Hendrik Rehe sai möödunud 4. novembril 50-aastaseks. Juubilar on neid väheseid töömehi, kellel on oma valla rahva tööline poolehoid. Suure valla juhtimine, kus pealegi on kaks alevikku — Jaagupi ja Udvere — pole kerge, eriti veel nii, et kõik rahul oleksid. Kuid rahulolu avaldub selles, et alates 2. juulist 1921. on Hendrik Rehe pidevalt vallavanem, seega üle 17 aasta.

Hendrik Rehe on sünd. 4. nov. 1888 Kubja talus, Hallinga vallas; õppis Hallinga vallakoolis 1897—1900, Udvere õigeusu kihelkonnakoolis 1900—1903 ja hiljem erateel; töötas põllumehena isa talus; võitles maailmasõjas 1914—1917 ja Eesti vabadsõjas 9. rahvaväe polgus 1918—1920. Praegu Hendrik Rehe on Kangru-Kõrtsitalu omanik ja töötab aktiivselt kaasa seltskonnatege-

vuses ühes oma abikaasa Mari Rehega, kes muide esimese eesti naissõdurina sama 9. polguga võttis osa vabadussõjast.

Omavalitsustegelane Aleksander Kütt 50-aastane.

Aleksander Kütt sündis 1. detsembril 1888 Vana-Roosa vallas Võrumaal, kus tema vanemad pidasid talu; õppis sama valla Miku algkoolis 1900—1902, Rõuge kihelkonnakoolis 1902—1903 ja Tsooru ministriumikoolis 1903—1906, mil selle lõpetas.

Selle järele A. Kütt oli Vana-Antsla Kauksi algkooli õpetajaks 1906—1910 ja Vene sõjaväes kirjutajaks 1910—1914, kus lõpetas sõjaaegsete sõjaväeametnikkude kursuse.

Maailmasõja puhkemisel 1914 A. Kütt mobiliseeriti, võttis osa lahingutest ja sai haavata; lõpetas ohvitseride ettevalmistuse

kursuse 1916, oli sõjavangide kompaniülem abiks kuni oktoobri revolutsioonini 1917 ja hiljem töökompani ülemaks 1917—1918; jõudnud Saksa okupatsiooni ajal kodumaale sattus 1919 haigena enamlaste kätte, kust vabanes 1921. a. algul, oli sellejärele Moskvas Eesti Kontroll-opteerimiskomisjoni teenistuses 1921—1922, mil tuli tagasi kodumaale, kus hakkas põllumeheks ja teenis telvekuudel metsatööstuses metsapraakerina kuni viimase ajani.

Oma elukutselise töö kõrval A. Kütt on võtnud osa mitmesuguste organisatsioonide ja asutiste tegevusest, ta on: Vana-Roosa Majanduse Ühisuse asutajaid 1926, selle juhatuse liikmeks 1927—1930, ärijuhiks 1930—1932, revisjonikomisjoni liikmeks 1926 ja 1932. a. senini; Varstu Vabatahtliku Tuletõrje Ühingu asutajaid ja juhatuse

liikmena laekurina 1927. a. senini; Varstu Ühispanga nõukogu esimeheks 1928. a. senini; Vana-Roosa vallavanemaks 1927—1938, mil lahkus, sai vallavolikogu poolt tunnustustasu ja valiti valla revisjonikomisjoni liikmeks; Eesti Maaomavalitsuste Liidu nõukogu liige; Allveelaevastiku Sihtkapitali Vana-Roosa abitoimkonna esimeheks alates 1935; Põllutöökaja Rõuge konvendi liikmeks alates 1936; Isamaaliidu Võrumaa komitee ja selle Vana-Roosa osakonna juhatuse liikmeks alates nende asutamisest saadik; Roosa iseseisva koguduse asutajaid ja selle juhatuse ja nõukogu esimeheks jne.

Soovime eeltähistatud omavalitsustegelastele nende tähtpäevade puhul tervist ja jõudu oma viljaka tegevuse edukalt jätkamiseks.

Riigikohtu otsuseid.

Kas sel juhul, kui kulused tagasinõudja omavalitsus Hoolekande seaduse § 22 ja 23 nõuded on täitnud, on tema kulude tagasinõudmise õigus alal hoitud?

Vastus: jaatav.

Hoolekande seaduse § 21 põhjal on omavalitsusasutisel õigus tagasi nõuda esialgseks abiandmiseks tarvitatud kulused abitarvitaja eest hoolt kandma kohustatud asutiselt, kusjuures viimasel ei ole õigust keelduda nende kulude katmisest või vaielda nende suuruse või otstarbekohasuse vastu, kui abiandja on kinni pidanud oma harilikkudest abiandmise viisidest ja seaduslikest abiandmise määradest. § 21 ettenähtud kulude tagasinõudmise õigus kutsub HS § 22 ettenähtud juhtudel, s. o. kui pärast esimest abiandmist abiandnud omavalitsusasutis kahe nädala jooksul sammusid ei astu abiandma kohustatud asutise kindlakstegemiseks või pärast selle kindlakstegemist ja § 23 ettenähtud juhul pärast kulude kandmist, kulude tasumise nõudmisega ühe kuu jooksul ei esine, s. t. ei pöördu vastava omavalitsusasutise poole kulude tagasinõudmisega.

On kulused tagasinõudja omavalitsus § 22 ja 23 nõuded täitnud, siis on tema kulude tagasinõudmise õigus alal hoitud. Hoolekande seadus ei näe ette, et see õigus kustuks juhul, kui nõudja asutis kulude tasumisest äraütleva otsuse peale ei esine AKK § 9 ettenähtud tähtajal administratiivkohtus kulude tagasinõudmisega. Nii sugused avaliku õiguse alusel põhinevad nõudmised, mis oma

sisult on vaidlused kahe asutise vahel küsimuses, kes neist on kohustatud antud juhul hoolekandekulud tasuma, on Hoolekande seadus alluvaks teinud administratiivkohtule ja nende lahendamine toimub AKK § 22 p. 3 alusel ega ole sõltuvaks tehtud nõudmise rahuldamata jätnud asutise otsuse tühistamisest. Seadus ei näe ette erilist tähtaega nõudmise esitamiseks administratiivkohtule, nagu seda näevad ette HS § 207 ja 208, millelele revisjonikaebuses toetutakse ja milledes on ette nähtud otsuste vastu kaebuste esitamise tähtaeg. Hoolekandekulude tagasinõudmine mitte asutistelt, vaid isikutelt toimub HS § 25 ettenähtud juhtudel tsiviilkohtu korras ja § 10¹, 23¹ ja 94 ettenähtud juhtudel administratiivkorras ja nende nõudmiste tõstmiseks ei ole ka Hoolekande seaduses erilist tähtaega ette nähtud.

(Rkha toim. nr. 98 I — 1938.)

Kas asjaolu, et esitamiskirjas puuduvad andmed Riigivolikogu liikme kandidaadi vanuse kohta, põhjustab esitamiskirja tühistamist?

Vastus: jaatav.

Riigivolikogu valimise seaduse § 38 alusel Valimiste Peakomitee on õigustatud tühistama need kandidaatide esitamiskirjad, mis ei vasta selle seaduse seitsmenda peatüki nõuetele. Seitsmendas peatükis asetseva § 31 esimene lõige ütleb, et iga kandidaat esitatakse kirjalikult Valimiste Peakomiteele sellele paragraafile lisandatud üldise vormi kō-

haselt ja selles märgitud andmetega, ning sama paragraafi teine lõige ütleb, et kandidaadi esitamiskiri, mis võib olla koostatud iga kandidaadi kohta ka mitmel ühesugust teksti sisaldaval lehel, peab alla kirjutatud olema vähemalt 150 hääleõigusliku kodaniku poolt sellest valimisringkonnast, kust kandidaadi esitamiskiri esitatakse. §-le 31 lisandatud üldise vormi kohaselt peab esitamiskirjas ära tähendatud olema ka kandidaadi vanus, ja kuna § 31 teise lõike järgi esitamiskiri võib olla koostatud ka mitmel, kuid ühesugust teksti sisaldaval lehel, siis peab ka igal lehel kandidaadi vanus ära tähendatud olema. Seega leht, millel kandidaadi vanus pole ära tähendatud, ei vasta § 31 esimese ja teise lõike nõuetele, s. o. ei ole seaduspärane ja järelikult seda lehte ei saa arvestada. Kui aga järelejäanud lehtedel on soovitusallkirju kokku vähem kui 150, siis see esitamiskiri ei vasta Riigivolikogu valimise seaduse 7. peatüki (§ 31) nõuetele ja Valimiste Peakomitee on õigustatud sama seaduse § 38 alusel selle tühistama.

(RkhA toim. nr. 224 II — 1938.)

Kas toetuse saamine Ajutise veneaegsete pensionäride toetamise seaduse alusel vabastab isikumaksu maksmisest?

Vastus: eitav.

Valla isikumaksu seaduse (RT 1936 — 50) § 9² ja Vallaseaduse § 117 p. 2 põhjal on isikumaksust, resp. kogukonnamaksust vabastatud riigi, omavalitsuse või eraasutiste hoolekandel ülalpeetavad, samuti ka riigi või omavalitsuse poolt hoolekandelist abi saavad isikud. Hoolekandelist abi saavateks isikuteks tuleb pidada isikuid, kes saavad abi Hoolekande seaduse põhjal ja selles seaduses ettenähtud korras. Toetuse saamine Ajutise veneaegsete pensionäride toetamise seaduse alusel ei ole hoolekandeline abi. Hoolekande seaduse (RT 1935 — 43) § 1, 3 jt. nimetavad otseselt hoolekandeliseks abiks hoolekande korras antavat abi ja eriti selle seaduse § 3 teeb otsest vahet hoolekandelise abi ja mõne teise seaduse põhjal saadava pensioni, abiraha või muu toetuse vahel. Hoolekandelise abi mõistet ei saa seletada nii laialdaselt, et selle alla võiks viia igasugused toetused ja abirahad, mis seaduses hoolekandeliseks abiks ei ole nimetatud.

(RkhA toim. nr. 42 I — 1938.)

Küsimusi ja vastuseid.

Küsimus nr. 46. Teedekapitalimaksust hoonetelt. Maanteede seaduse § 30 põhjal on lisakinnisvaramaksust maavalitsuste teedekapitali heaks vabastatud hooned, mille puhtakasurublade summa ühe üksusena hinnatud maksuobjektilt ei ületa 35 puhtakasurubla. Kui aga hooned on hinnatud puhtakasukroonides, kas siis eelpoolnimetatud lisakinnisvaramaksust on vabastatud ainult need hooned, mille hinne ei ületa 35 pk. krooni, või on siin aluseks mõni teine alammäär?

Vastus: Maanteede seaduse (RT 1928, 48, 295 ja 1930, 48, 309) § 30 esimese lõike esimese punkti esimene osa õigustab võtma maavalitsuste teedekapitali heaks lisakinnisvaramaksu riigimetsalt ja teistelt väljaspool linnu ja aleveid maakonna piires olevatelt kinnisvaradelt, mis ei ole vabastatud kinnisvaramaksust. Sama paragrahvi sama lõike ja punkti teine osa vabastab lisakinnisvaramaksust maavalitsuste teedekapitali heaks (peale muude vabastuste, mis nähtud ette nii Maanteede seaduses kui ka Maal asuvate kinnisvarade maksuseaduses) veel hooned, mille puhtakasurublade summa ühe üksusena hinnatud maksuobjektilt ei ületa 35 puhtakasurubla. Hooned, mille puhaskasu on hinnatud kroonides, ei ole mainitud Maanteede seaduses ega ka Maavalitsuste teedekapitalimaksu

võtmiseks 1938 aastal Majandusministri poolt kokuleppel Teedeministriga kinnitatud normides (RT 1937, 100, 817). Kuid sellest ei tule järeldada, nagu oleks kroonides hinnatud hooned tahetud jätta sootuks vabaks maavalitsuste teedekapitalimaksust. Pigemini võib oletada, et kroonides hinnatud hoonete mainimatus oleneb nende jäämisest silmapaari vahele. Silmaspidades: 1) et hooned kinnisvaramaksuga maksustamiseks on hinnatud kahesuguse hindega — veneajal puhtakasurublades ja eestiajal, eriti hiljemalt, puhaskasu kroonides ning Maal asuvate kinnisvarade maksuseaduse (RT 1938, 53, 420 ja 1938, 33, 265) § 9 p. 2 järgi kinnisvaramaks arvutatakse ja võetakse hoonete hinnatud puhtakasurublalt 4 senti, puhaskasukroonilt aga 1,7%; 2) et lisakinnisvaramaks maavalitsuste teedekapitali heaks võetakse kinnisvaramaksu alusel, siis tuleb sellest järeldada: 1) et samas vahekorras, kui puhtakasurublades ja kroonides hinnatud hoonetelt võetakse kinnisvaramaksu, tuleb võtta neilt ka lisakinnisvaramaksu maavalitsuste teedekapitali heaks, ja 2) et samuti, kui on vabastatud lisakinnisvaramaksust maavalitsuste teedekapitali heaks hooned, mis hinnatud puhtakasurublades, tuleks võrdses ulatuses vabastada ka need hooned, mis hinnatud puhaskasukroonides. 35 puhta-

kasurublale vastab ($\frac{4 \times 35}{1,7}$) 82,35 puhaskasukrooni. Seejärgi tuleks samuti vabastada lisakinnisvaramaksust maavalitsuste teedekapitali heaks hooned, mille puhaskasukroonide summa ühe üksusena hinnatud maksuobjektilt ei ületa 82,35 ... puhtakasukrooni.

Küsimus nr. 47. Vallaarhiivi arhivaalide arhiivimistusse kandmisest. I. Kas arhiivimistust II (jatkuvad arhiivfondid) tulevad sissekanda ka need arhivaalid (raamatud ja üldtoimikud), mis kuuluvad II ja III liiki ning tulevad edaspidi hävitamisele, või ainult I liigi arhivaalid?

2. Millal tulevad arhiivimistusse kanda trükised, näit. käsiraamatud ja „Riigi Teataja“, s. t. mis ajal paigutada arhiivi?

Vastus: Siseministeriumi ringkirjaga 17. juulist 1937 nr. 844 soovitati võtta juhtnööriks vallaarhiivide korraldamisel „Maaomavalitsuses“ 1936. a. nr. 9 ja 10 ja 1937. a. nr. 4 ja 5 avaldatud kirjutised „Vallaarhiivide korraldamisest“. 1936. a. „Maaomavalitsuses“ nr. 10 (lhk. 134 ja 135) seletatakse, et kuna Arhiiviseadus (RT 1935, 53, 501) käsib koguda ja korraldada vallaarhiivi ajaloolisse ossa ainult ajaloolise väärtusega arhivaale, mis kuuluvad alalhoiu I liiki, siis järeldub sellest, et arhiivainestiku see osa, millel ei ole ajaloolist väärtust ja mis seetõttu kuulub alalhoiu II ja III liiki, peaks jääma ja hoitama arhiivi jooksvas osas ehk registratuuris, nii nagu ta seal on registreeritud ja korraldatud. Hävitamisele kuuluvaid arhivaale ei tuleks segada ega kanda ühisesse nimistusse jäädavalt alalhoitava — ajaloolise väärtusega — arhivaalidega. Arhiivi uuel koostatavasse nimistusse tuleks kanda ainult jäädavalt alalhoitava I liigi arhivaalid.

Kõik asjaajamise ja arvepidamise raamatud peavad olema registreeritud asjaajamise ja arvepidamise raamatute registris. Siseministerium lubas korraldada, et samas registris registreeritaks ka kirjavahetuse üldtoimikud, trükised ja muud arhivaalid. See register oleks ja jääks ühtlasi ka jooksva arhiivi nimistuks, kust I liigi arhivaalid tarvitamisest kõrvaldamisel kantakse ajaloolise arhiivi nimistusse ning II ja III liigi arhivaalid hoiu tähtsaja möödumisel esitatakse hävitamiseks, nõutades selleks luba nii nagu seletatud 1937. a. „Maaomavalitsuses“ nr. 5 (lhk. 74 ja 75).

Küsimus nr. 48. Lapsendamisest. Missuguse toiminguga saab tõeline lapse isa last oma nimele, kes on sündinud eelmisest abielust, mis lahutati, kusjuures tegelik lapse isa on praegu seaduslik abielus lapse emaga?

Vastus: Abielunaise lapse isaks loetakse BES § 132—136 kohaselt naise seaduslik mees. Selle seaduse eelduse vastu võib Tsviivilkohtupidamise seaduse § 1348—1353 ettenähtud korras kohtulikku vaidlust tõsta ja taotleda lapse vallaslapseks

tunnustamist ainult lapse ema seaduslik mees, kuna lapse ema ja teiste isikute vastupidiseid seletusi ei võeta arvesse.

Tähendatud juhul lapse tõeline isa võib lapse oma nimele saada teda adopteerides.

Küsimus nr. 49. Perekonnaseisumetniku poolt oma sugulaste perekonnaseisumuudete registreerimisest. Administratiivmenetluse seaduse § 5 põhjal ametnik peab taanduma: 1) asjas, millest võtavad osa ta ise, ta abikaasa, sugulane ülenevas või alanevas joones või sugulane küljjoones kuni neljanda astmeni või hõimlane kuni teise astmeni; 2) asjus, mis puutuvad tema eestkostmisel või hooldamisel olevaisse isikuisse või tema kasulapsisse või kasuvanemaisse; 3) asjus, millest ta oli või on asjaosalise seaduslik esindaja või volinik; 4) asjus, millest on huvitatud ametnik ise või mõni p. 1 ja 2 nimetatud isikuist või ametniku volitaja; 5) edasi-kaebuste otsustamisest asjus, mille otsustamisest ta on osa võtnud eelmistes astmetes; 6) asjus, mille tõttu tema vastu on alatud distsiplinaar- või kriminaaltoimetus.

Kas perekonnaseisumetnik võib registreerida oma sugulaste-hõimlaste sündi, surmasid ja abielusid või peab tema tzaanduma oma sugulaste-hõimlaste sündide, surmade ja abielude registreerimisel?

Kui perekonnaseisumetnik ei või registreerida oma sugulaste-hõimlaste sündi, surmasid ja abielusid, kuid seda on aga juba teinud, siis millised on tagajärjed?

Vastus: Administratiivmenetluse seaduse (RT 1936, 4, 25) § 1 põhjal kohaldatakse selle seaduse eeskirju kõigile asjadele, mis kuuluvad riigi- või omavalitsusasutiste võimkonda, kuivõrd erieeskirjadega ei ole korraldatud teisiti. Kuna Perekonnaseisu seaduses puuduvad erieeskirjad perekonnaseisumetniku taandumise kohta, tuleb perekonnaseisumetnikel selles asjas toimida Administratiivmenetluse seaduse § 5 kohaselt, s. o. nad peavad taanduma oma sugulaste ja hõimlaste perekonnaseisumuudete registreerimise juhtudel. Selle eeskirja rikkumine ei tee koostatud akte tühiseks, vaid aga tõusetada teenistusõigusliku vastutusküsimuse.

Küsimus nr. 50. Jalgrattamaksust. Vallaseaduse § 133 näeb ette, et jalgrattamaksu võetakse valla piires asuvailt jalgratastelt. Sama seaduse § 137 ja 132 määravad, et isikuil, kes maksu tasunud ühele omavalitsusele, ei ole õigus maksu nõuda teise omavalitsuse kasuks.

Mis tuleb aga teha juhul, kui A valla kodanik, kelle ratas asub ka A vallas, on oma jalgrattamaksu tasunud B linnavalitsusele sihiga, et seal oli maks odavam, vaatamata sellele, et tema seal kunagi elanud ei ole. Kas A vallavalitsus jääb sellisel juhul maksust ilma Vallaseaduse § 137 ja 132 alusel ehk peab B linnavalitsus selle vallavalitsusele üle andma?

Vastus: Vallaseaduse (RT 1937, 32, 310) § 133

lubab võtta jalgrattamaksu valla piires asuvailt jalgratastelt. Linnaseadus (RT 1938, 43, 404) § 303 lubab võtta jalgrattamaksu linna piires sõiduks peetavatelt jalgratastelt. Redaktsiooniliselt Linnaseaduse norm erineb küll Vallaseaduse normist, kuid sisuliselt mõlemad normid tähendavad ühte ja sama. Jalgratas on ainult maksu objektiks, maksukohuselaseks on jalgrattaomanik, kellele maks määratakse ja teatakse ning kellelt see sisse nõutakse, nagu nõuavad maksude määramise ja sissenõudmise korra eeskirjad (Vallasead. § 154—164 ja Linnasead. § 333—345). Nii valla- kui linnamaksude võtmise otstarbeks on oma valla või linna elanikkonna, seal hulgas ka maksnikkude eneste, ühiskondliste tarvete täitmine. Ei ole alust oletamiseks, et seaduseandja selle põhimõtte vastaselt oleks tahtnud luua säärast olukorda, kus kodanikud, elades ühe omavalitsuse piirkonnas, võiksid tasuda jalgrattamaksu eneste vabal valikul ükskõik millisele mõnele teisele omavalitsusele ettekäändega, et nende jalgratas asub või nad peavad ja tarvitavad seda teise omavalitsuse piirkonnas, kus nad ise ei ela ja kes seetõttu ei saagi rahuldada nende ühiskondlisi vajadusi, ning see teine omavalitsus sellest hoolimata võiks võtta vastu oma heaks seesuguseid makse. Jalgratas on omaniku isiklikult tarvitav ese, kuulub omaniku juurde, mille tõttu peaks loetama vaidlematult evivaks omanikuga ühise asukoha või pidamiskoha ja kuuluma maksustamisele seal, kus elab omanik. Seepärast, kui üks omavalitsus võttis vastu jalgrattamaksu jalgratta omanikult, kes elab teise omavalitsuse piirkonnas, siis ta peaks saatma selle maksu sellele omavalitsusele, kus maksnik elab.

Vallaseaduse § 132 ja Linnaseaduse § 250 näevad ette seda, et kui jalgratta omanik tasus jalgrattamaksu sellele omavalitsusele, kelle piirkonnas ta maksu tasumise ajal elas, ning pärast asus elama teise omavalitsuse piirkonda, siis sellel teisel omavalitsusel ei ole enam õigust nõuda teistkordselt maksu samal maksuaastal.

Küsimus nr. 51. Maksude sissenõudmise lisarahast. Vallavalitsus palub teatada, kas avalikkude maksu- ja maksutrahvivõlgade sissenõudmisel võetava lisaraha seaduse § 1 järgi võetakse ka naturaalkohustuse trahvidelt ja koolitrahvidelt, nagu mõned teised Vallavalitsused seda mõistavad, lisaraha.

Vastus: Avalikkude maksu- ja maksutrahvivõlgade sissenõudmisel võetava lisaraha seaduse (RT 1936, 55, 472) § 1 õigustab võtma lisaraha ainult avalikkude maksuvõlgade ja maksutrahvivõlgade sissenõudmisel. Kooramatiste (naturaalkohustete) asemaksud on samasugused kui muudki Vallaseaduses (RT 1937, 32, 310) ja teistes seadustes ettenähtud avalikud maksud, millede kõigi sissenõudmisel tuleb võtta lisaraha ühesugusel määral. Maksutrahvid vallaomavalitsuses määratakse Val-

laseaduse § 162 ettenähtud juhtudel ja nende sissenõudmine toimub samuti lisaraha võtmisega. Avalikkude algkoolide seaduse (RT 1931, 46, 348 ja 1934, 105, 822) alusel määratud trahvid ei ole maksutrahvid ja nende sissenõudmisel ei ole antud õigus lisaraha võtmiseks.

Küsimus nr. 52. Kooliteenija ametisse võtmisest ja ametist vabastamisest. Avalikkude algkoolide seaduse § 59 p. 9 alusel on koolijuhataja ülesandeks kooliteenija ametisse võtmine ja ametist vabastamine kooli ülalpidava omavalitsuse teenijate kohta maksva korra järgi.

Vallaseaduse alusel vallaomavalitsuse nimetavad teenijad kinnitatakse ja palgatakse ametisse vallaomanema poolt maavanema kaudu esitatud kandidaatide hulgast (§ 83) ja vallasekretäri ettepanekul (§ 84). Järelikult vallaomavalitsuse nimetatavate teenijate kandidaadid esitatakse kinnitaja ehk ametisse palkaja ülemusele allametniku poolt.

Missugune on seadusepärane kord kooliteenija ametisse võtmisel ja ametist vabastamisel?

Vastus: Vallaseaduse (RT 1937, 32, 310) § 83 normeerib ainult vallasekretäri ja ta abi ametisse võtmist, § 84 määrab, et vallaomavalitsuse muud nimetatavad teenijad palgatakse ametisse vallaomanema otsusel, kuivõrd seadus ei näe ette teist korda. Avalikkude algkoolide seaduse (RT 1931, 46, 348) § 59 teise lõike p. 9 näeb ette selle teise korra, millele Vallaseaduse § 84 viidatakse ja teeb koolijuhataja ülesandeks kooliteenijate ametisse võtmise ja ametist vabastamise kooli ülalpidava omavalitsuse teenijate kohta maksva korra järgi. Nõue „kooli ülalpidava omavalitsuse teenijate kohta maksva korra järgi“ viitab sellele, et kooliteenija ametisse võtmisel ja ametist vabastamisel koolijuhataja peab arvestama Vallaseaduse § 82 ja selles tähendatud teiste paragrahvide kui ka sama seaduse § 89 viimase lõike eeskirjadega, mis näevad ette: 1) nõuded, millistele kooliteenija peab vastama, 2) isikud, keda ei või määrata kooliteenijaks, ja 3) kooliteenija teenistusvahekorra lõppemise korra.

Küsimus nr. 53. Oksjoni kuulutuse kuludest administratiiv-sissenõudmise teostamisel. Kas maksunõudja poolt Administratiiv-sissenõudmise seaduse § 54 ettenähtud korra järgi „Riigi Teatajas“ ja „Uus Eestis“ avaldatud oksjoni kuulutuse kulud kui ka vara arestimise ja oksjoni puhul maksunõudja sõidu- ja päevarahad võib maha arvata ja võtta vara müügist saadud summast?

Vastus: Administratiiv-sissenõudmise seaduse (RT 1932, 2, 15) § 59 määrab arestitud vara enampakkumisel müümise tagajärgede kohta kehtivaks Tsiviilkohtupidamise seaduse § 1057—1061 eeskirjad. Tsiviilkohtupidamise seaduse § 1060 järgi müügist saadud summast kaetakse kõige pealt vara aresti-, hoiu- ja müügikulud, kuna ülejääv osa läheb esitatud sissenõude rahuldamiseks. Oksjoni kuulutamise taotletakse müügi kordaminekut.

Oksjoni kuulutuste kulud on seega otsesed müügi- kulud, mis eeltähendatud seaduse eeskirja järgi tulevad katta müügist saadud summast. Muid allikaid maksuvõlgniku vara aresti-, hoiu- ja müügi- kulude katteks ette nähtud ei ole. Maksuvõlgnikult võetav lisaraha on Avalikkude maksu- ja maksu- trahvivõlgade sissenõudmisel võetava lisaraha seaduse (RT 1936, 55, 472) § 3—8 järgi määratud ja läheb omavalitsustes omavalitsuse tuluks maksu- võlgade sissenõudmist ja sissenõudmise järelevalvet teostavate ametnike tasude katteks.

Valla maksunõudja poolt aga sõidu- ja päeva- raha võtmiseks maksuvõlgniku vara arestimise ja oksjoni toimetamise puhul puudub seaduslik alus. Valla maksunõudja on vallaomavalitsuse teenija, kes oma ülesannete täitmise eest Vallaseaduse (RT 1937, 32, 310) § 91 järgi saab vallaomavalitsuselt tasu vallavolikogu poolt määratud koosseisude ko- haselt. Sama seaduse § 95 järgi vallaomavalitsuse teenijad saavad sõidu- ja päevaraha vallavolikogu

poolt määratud suuruses ametlike ülesannete täit- mise eest väljaspool valla piire. Valla piires ei ole neil õigust sõidu- ja päevaraha saamiseks, seal pea- vad nad täitma oma ülesandeid tasu eest, mis val- lavolikogu poolt neile koosseisude kohaselt eelar- vega määratud.

Küsimus nr. 54. Administratiiv-sissenõudmisel arestitud vara hoidja vahetamisest. Kuidas saab vara arestimise järele vara uuele hoidjale üle anda, kui senine vara hoidja (võlgnik) kõrvale hoiab?

Vastus: Administratiiv-sissenõudmise seaduse (RT 1932, 2, 15) § 50 määrab arestitud vara hoid- mise kohta kehtivaks Tsiviilkohtupidamise seaduse § 1015—1020. Tsiviilkohtupidamise seaduse § 1019 järgi uue hoidja määramine ja aresti alla pandud vara üleandmine temale toimub samuti kui esialgne hoiule andmine, nii nagu on määratud Administra- tiiv-sissenõudmise seaduse § 47 ja 48-ga, milles on nähtud ette ka kuidas tuleb toimida sel juhul, kui võlgnikku ei ole kohal.

Kirjandusest.

Ilmus trükist Viru maanõuniku R. Känu poolt koostatud „Virumaa määrused seletustega“. Koos- taja kirjastus, teksti 96 lk., hind 2 krooni.

Teosesse on koondatud ja kodifitseeritud terviku- teks kõik Viru maakonnaomavalitsuse poolt paari- kümne aasta jooksul kehtimapanud määrused (sundmäärused) ja nende muudatused, mis avalda- tud Riigi Teataja mitmekümnes numbris laialipai- satult paljudes aastakäikudes, kust nende otsimine ja käsitlemine osutub raskeks. Peale Riigi Teatajas avaldatud määruste teos sisaldab veel Viru maavo- likogu poolt vastuvõetud üldise kohusliku iseloo- muga otsuseid: 1) jaoskonnaarstide tasumääradest, 2) jaoskonna-loomaarstide töökorraldusest ja tasu-

määradest ning 3) maavalitsuse maksumääradest ja maksude võtmise korrast. Määrused ja otsused on grupeeritud erialade järgi ning varustatud hulga- liste seletustega, mis Riigi Teatajas avaldatud teks- tide juures puuduvad.

Maakonnaomavalitsuse määrustega normeeritak- se väga mitmesuguseid eluallasid, milletohtu nende määruste eeskirjadega tuleb kokku puutuda pea kõigil maakonna elanikkudel, kusjuures määruste mittetundmisest tingitult juhtub sageli eksimusi määruse eeskirjade vastu, mis toob kaasa karistusi.

Seepärast kõnesolev teos on vajalikuks käsiraa- matuks kõigile, kelle jaoks määrused on antud: nii määruste täitjatele kui täitmise järele valvajatele.

Head uut aastat

oma lugejatele ja kõigile omavalitsustegelastele soovib

„Maaomavalitsus“

Vastutav toimetaja: A. Loorits. Väljaandja: Eesti Maaomavalitsuste Liit.

Trükikoda J. Roosileht & Ko Tallinn, Lühike jalg 4.

